

2. F-Shaped Pattern For Reading Web Content [Electronic resource] / Jacob Nielsen // Nielsen Norman Group. – Mode of access: <https://www.nngroup.com/articles/f-shaped-pattern-reading-web-content/> – Date of access: 25. 03. 2017/

УДК 655.5:821.161.3:82–3

Студ. Тарасевіч К. Т.
Навук. кір. дац. Куліковіч У. І.
(кафедра рэдакцыйна-выдавецкіх тэхналогій БДТУ)

ЭВАЛЮЦЫЯ ЖАНРУ АНАТАЦЫІ Ў БЕЛАРУСКАМОЎНЫХ КНІГАХ ПРОЗЫ ХХ СТ.

Уводзіны. Анатацыя – неад’емная частка апарату выдання. Эстэтычныя функцыі яе заключаюцца ў раскрыцці асаблівасцяў кнігі (першаснага тэксту), вызначэнні яе месца на кніжнай паліцы чытача (і на кніжным рынку), паказе самабытнасці аўтара [1, с. 82]. Сёння даследчыкі адносяць анатацыю да чыста інфармацыйных жанраў. Аднак у сучасных умовах, калі колькасць аўтараў – і, адпаведна, найменняў кніг – імкліва павялічваецца, існуе патрэба ў годнай рэпрэзентацыі выданняў, асабліва беларускамоўных, у тым ліку з дапамогай структурных сродкаў самой кнігі.

Мэта даследавання – прааналізаваць шлях станаўлення жанру анатацыі ў беларускамоўных кнігах прозы ХХст. і вызначыць ступень раскрыцця ў іх рэкламнага складніку.

Асноўная частка. Першыя анатацыі ў савецкіх беларускамоўных кнігах прозы з’явіліся толькі ў 1960-я гг. Да гэтага іх функцыю часам выконвалі прадмовы і ўступныя словы. Яны адлюстроўвалі аўтарскае бачанне змешчанага ў выданні твора, а таксама паведамлялі пра змены і дапрацоўкі першапачатковага варыянту. Так, напрыклад, у прадмове да кнігі З. Бядулі “Салавей” 1932 г. бачым:

Рыхтуючы да друку трэцяе выданьне “Салаўя”, я нанова перапрацаваў гэтую аповесць: падзяліў яе на тры часткі, направіў ранейшы тэкст, даў назвы раз’дзелам і дапісаў некалькі новых, а іменна: “Генэральная рэпэтыцыя”, “Божая маці”, “Трывожыліся людзі”, “У пушчы” і “Помста”.

Анатацыі 1960-х гг. памерам і зместам нагадвалі сучасныя рэфераты і выконвалі, хутчэй, рэкламную функцыю. Яны былі напоўненыя глыбокім патрыятычным пафасам (“*У рамане аўтар памайстэрску апавядае пра тое, як у агні суровага змагання з ненавіснымі*

чужаземнымі захопнікамі ў гады Вялікай Айчыннай вайны гартавалася мужнасць беларускага народа”), знаёмлі чытача з галоўнымі героямі (“Салавей – таленавіты прыгонны артыст”), часам паведамлялі пра чытацкі адрас (“вучні з захапленнем прачытаюць гэту аповесць”). Раскрыццё зместу, аднак, было занадта поўным, што магло адмоўна адбіцца на далейшай зацікаўленасці чытача ў кнізе: “Цэлы месяц Мірон і Віктар жылі амаль у першабытных умовах: здабывалі агонь, хадзілі з голымі рукамі на паляванне, рабілі гліняныя гаршкі і каменныя прылады, – а напастадак з вялікай рызыкай для жыцця хлопцы высачылі і дапамаглі затрымаць бандытаў-дыверсантаў”.

У 1970-я гг. аб’ём анатацыі значна скараціўся і наблізіўся да сучаснага. Гэта звязана, у тым ліку, з увядзеннем ДАСТ 7.9–77 “Реферат и аннотация”, які прадугледжваў памер анатацыі не большы за 600 знакаў [2, с. 7]. Раскрыццё зместу кнігі стала менш падрабязным, яно магло ўключачь у сябе час і месца падзей (“... расказваюць пра падзеі імперыялістычнай і грамадзянскай вайны, пра Вялікі Кастрычнік”), мастацкае пераасэнсаванне жанру твора (“Гэта своеасаблівы летаніс жыцця працоўнага чалавека, яго шляху з цемры і галечы ў новае жыццё, у новы, шчаслівы век”), спасылку на галоўных герояў (“Цэлы месяц Мірон і Віктар жылі амаль у першабытных умовах”). Абавязкова падкрэслівалася папулярнасць аўтара і значнасць змешчанага ў кнізе тэксту – і гэта агульная тэндэнцыя для савецкай прасторы [1 с. 85]. Так, у асобных анатацыях бачым клішэ: “каштоўны здабытак беларускай савецкай літаратуры”, “[аўтар] вядомы чытачу кніжкамі” і г. д. Такія паведамленні захоўвалі пэўную метафарычнасць і набліжаліся да рэкламных тэкстаў. Аднак сустракаліся і зусім кароткія (у адзін сказ), сухія тэксты, што сведчыла пра паступовую трансфармацыю анатацыі з рэкламнага ў інфармацыйны жанр: “Антыфашысцкі раман Янкі Брыля апавядае пра падзеі другой сусветнай вайны”.

У 1980-я гг. сфарміраваўся новы трэнд: размяшчэнне анатацыі на другой старонцы вокладкі. Гэта было звязана з павелічэннем колькасці перавыданняў твораў беларускіх аўтараў у серыі “Школьная бібліятэка”. Новае афармленне было разлічана на юнага чытача, таму важна было зацікавіць яго не толькі заўважнай выявай, але і дадатковым тэкставым блокам з цытатамі вядомых крытыкаў і літаратуразнаўцаў або выказваннямі самога творцы. Мова такіх паведамленняў была ўзнёслая і метафарычная, яны імкнуліся творча асэнсаваць ролю аўтара ў кантэксце айчыннай літаратуры: “Кузьма Чорны сваім мастацкім словам узбагаціў беларускую літаратуру, напоўніў яе манументальнымі эпічнымі творамі, дапамог нашай

літаратуры зрабіцца сапраўднай літаратурай вялікіх сацыяльных абагульненняў, вялікіх думак і пачуццяў чалавека нашай эпохі. Яго творы ўваходзяць у залаты фонд літаратуры беларускага народа”. Асноўнай жа мэтай анатацый унутры выдання было сухое паведамленне пра галоўных герояў, месца і час падзей, агульны пафас твора. З рэкламных прыёмаў захаваліся толькі асобныя клішэ “адзін з найбольш вядомых”, “народнага пісьменніка Беларусі”, “аўтар такіх вядомых кніг, як” і г. д.

Апошнія гады ХХ стагоддзя характарызуюцца спробамі сумясціць рэкламны і інфарматыўны складнікі анатацыі. Тэкставыя паведамленні на другой старонцы вокладкі захоўваюцца ў межах серыі “Школьная бібліятэка”; для манавыданняў яны ўсё гэтак жа нетыповыя. У 1995 г. выходзіць абноўлены варыянт ДАСТ “Реферат и аннотация”, які захаваў усе ранейшыя патрабаванні да анатацыі (указанне пра літаратурны жанр, перыяд, да якога адносіцца творчасць аўтара, асноўная тэма і праблема твора, месца і час апісаных падзей), але скараціў рэкамендаваны аб’ём да 500 знакаў [3, с. 7]. У пошуках аптымальнай формы паведамлення ў перавыданнях рэдактары ўсё часцей звяртаюцца да першых кніг таго ці іншага аўтара – і паступова фарміруюць шаблонны падыход да напісання анатацыі. Так, анатацыя да перавыдання аповесці З. Бядулі “Салавей” 2000 г. амаль цалкам паўтарае тэкст, змешчаны ў кнізе 1969 г. Адны і тыя ж метафары (“*драматычныя падзеі*”, “*цяжкія выпрабаванні*”, “*душэўныя пакуты*”) бачым у анатацыях да перавыданняў рамана Я. Брыля “Птушкі і гнёзды” 1989 і 2001 гг. Перавыданні рамана У. Караткевіча “Хрыстос прыязмліўся ў Гародні” 1998 і, далей, 2007 гг., гэтак жа, як першакрыніца 1972 г., апавядаюць “*пра сярэдневякоўе, пра тыя змрочныя часы, калі наш народ знаходзіўся пад прыгнётам царквы і феадалаў*”. Між тым, падобнае запазычанне перашкаджае фарміраванню новага, сучаснага, погляду на кнігу і таму з’яўляецца непажаданым. Толькі ў асобных анатацыях стваральнікам удалося дасягнуць раўнавагі паміж рэкламным і інфарматыўным складнікамі:

Раман выдатнага беларускага пісьменніка ХХ стагоддзя Уладзіміра Караткевіча ўваскрашае падзеі далёкага сярэднявечча, расказвае пра змаганне беларускага народа супроць антычалавечых феадальных парадкаў і царкоўнага дагматызму. Займальны сюжэт, вобразная, перасыпаная народным гумарам мова твора – якасці, якія, без сумніву, прывабяць чытача.

“Хрыстос прыязмліўся ў Гародні” распачынае вялікую кніжную серыю – “Беларускі гістарычны раман”.

Заклучэнне. Выдавецкая анатацыя – адносна малады жанр тэкставага паведамлення. Першыя анатацыі ў беларускамоўных кнігах прозы 1960-х гг. былі адказам на патрэбу грамадства ў падрабязнай, дакладнай, напоўненай патрыятычным пафасам характарыстыцы твора, змешчанага ў той ці іншай кнізе. Па сваёй стылістыцы яны аддалена нагадвалі рэкламныя тэксты тых часоў. З пачаткам стандартызацыі савецкага кніжнага афармлення анатацыі набылі інфармацыйны характар і значна паменшалі па аб’ёме. Усё больш выяўлялася тэндэнцыя да выкарыстання моўных клішэ, што падкрэслівалі ўнікальнасць творчасці аўтара. Пэўны час у серыйных выданнях было папулярным размежаванне чыста выдавецкай і чыста рэкламнай анатацыі. Гэты трэнд – характэрны для еўрапейскага кнігадруку – паступова, але пакуль неактыўна, вяртаецца на беларускі рынак. Між тым, якасная анатацыя на вокладцы спрашчае доступ чытача да цікавай яму інфармацыі і дапамагае вызначыцца з выбарам. У 1990-х гг. у афармленні выдавецкіх анатацый выявіўся шаблонны падыход, што, на жаль, часам сустракаецца і цяпер: як на лексічным, так і на сінтаксічным узроўні (гл. табліцу).

Эвалюцыя анатацыі да перавыдання зборніка твораў Я. Маўра

Год выдання	Тэкст анатацыі
1991	У кнігу старэйшага беларускага пісьменніка Я. Маўра ўвайшлі чатыры папулярныя прыгодніцкія аповесці. Аповесць "Палескія рабінзоны" ўжо даўно пастаўлена юнымі чытачамі ў ліку самых любімых сваіх твораў. Акрамя яе ў кнігу ўвайшлі аповесці "У краіне райскай птушкі", "Сын вады", "Фантамабіль прафесара Цылякоўскага".
2003–2006	У кнігу выдатнага беларускага пісьменніка Я. Маўра (1883–1971) увайшлі найбольш папулярная прыгодніцкая аповесць "Палескія рабінзоны", а таксама навукова-фантастычная аповесць "Чалавек ідзе"
2011–2014	У кнігу патрыярха беларускай літаратуры Янкі Маўра (1883–1971) увайшлі найбольш папулярная прыгодніцкая аповесць "Палескія рабінзоны", а таксама найлепшыя апавяданні "Багіра", "Слёзы Тубі", "Незвычайная прынада", "Максімка" і інш.

Такім чынам, можна сцвярджаць, што анатацыя як жанр тэкставага паведамлення ў сваёй прыродзе спалучае як інфармацыйны, так і рэкламны складнік. Апошні ў афармленні сучасных беларускамоўных кніг пакуль не выкарыстоўваецца напоўніцу, таму пытанні якаснай распрацоўкі тэкстаў анатацый у адпаведнасці з новымі рынкавымі ўмовамі патрабуюць далейшага вывучэння.

ЛИТАРАТУРА

1. Бугрова, Е. Д. Эволюция жанра аннотаций к переводной массовой литературе [Текст] / Е. Д. Бугрова // Известия Уральского федерального университета. Сер. 2, Гуманитарные науки. – 2013. – № 2 (114). – С. 82–88.
2. Реферат и аннотация: ГОСТ 7.9–77. – Введ. 20.12.77. – М: Гос. ком. станд. Сов. Мин. СССР, 1977. – 8 с.
3. Реферат и аннотация: ГОСТ 7.9–95 (ИСО 214–76). – Введ. 26.04.95. – Минск: Межгос. совет по стандартизации, метрологии и сертификации, 1995. – 8 с.

УДК 655.3

Студ. Казак Л. С., Урбанович Д. М.
Науч. рук. доц. Медяк Д. М.
(кафедра полиграфических производств, БГТУ)

АНАЛИЗ ЗАЩИТНЫХ КОМПЛЕКСОВ ПРОЕЗДНЫХ ДОКУМЕНТОВ НА ОДНУ ПОЕЗДКУ РАЗНЫХ СТРАН

Для оплаты проезда в общественном транспорте сегодня не используются деньги напрямую, а применяется полиграфическая продукция – талончики, позволившие унифицировать и стандартизировать оплату проезда. Однако поскольку данная продукция имеет объявленную стоимость, то она имеет некоторые степени защиты от подделки.

Целью данной работы являлось исследование защитных технологий в талончиках на примере четырех образцов (талончики Беларуси, Литвы, Болгарии и карточка Италии), сравнение защитных комплексов и определение наилучшего по соотношению «цена–качество». Все образцы рассматривались в одинаковых условиях и с помощью одинаковых приборов (естественный источник света, лупа, УФ-лампа, поляризатор). Каждый обнаруженный вид защиты имеет определенное количество баллов надежности и дает определенное удорожание полиграфического продукта [1].

В ходе исследования образца талончика Республики Беларусь были обнаружены следующие защиты: гильошные элементы, тангирные сетки, микротекст, антикопировальный растр, цветоделение в меньшую сторону, высокая печать, водяной знак (одноуровневый), бумага без оптических отбеливателей, УФ-краски (2 шт.), нумерация, разрезка на определенный формат, просечки, уменьшающие прочность. Надежность белорусского талончика составляет 26 баллов. По